

DÜZYAZI ÞÝÝR PARADOKSU

Ekleyen Üçüncü Yeni
Çarþamba, 27 Ekim 2010
Son Güncelleme Çarþamba, 27 Ekim 2010

Halid Ziya Üpaklýgil (1866-1945)

Düzyazý-þiirin yaygýnlaþmasý ve “moda” haline gelmesi Edebiyat-ý Cedide döneminde gerçekleþir. Halit Ziya&rsq Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit, Ahmet Hikmet, Celal Sahir, Faik Ali gibi isimler izler. Sonraki yýllarda II. Meprutiyet dönemi sanatçýlarýndan Halide Edip, Yakup Kadri, Emin Bülend, Selahattin Enis, Ýlyas Macid, Hayriye Melek Hoþ, Tahsin Nahid gibi isimler de bu alanda eser verir.

MENSUR ÞÝÝR PARADOKSU

Tanzimat, Batý’ya açýlan çok yönlü bir penceredir. Daha önceki geliþmelerden de hýz ve cesaret alan bu adým, kýsa zaman içinde toplum yapamýnda, anlayýþlarda ve kurumlarda yankýsýný bulur. Yapam felsefesi, estetik kurallary, hayal ve mazmunlar dünyasý ile Divan edebiyatý ömrünü tamamlarken yerini baþka bir edebi anlayýþa býrakýr. Bu dönemde dikkati çeken özellikler düzyazý ile þiir arasýndaki daha önceki durumun deðiþmiþ olmasýdır. Hatta Mehmet Kaplan’ýn ifadesiyle, nesirci zihniye ikinci sýrada kalan þiire de kendisini hakim kýlmýþtır. Türk edebiyatý, Tanzimat’ýn ikinci kuþak sanatçýlarýnýn elinde sos peþinde koþmaktan uzaklaþarak, bireysel ihtiras ve ýstyraplarýn ifade aracýna dönüþür. Þiirin biçimindeki asýl bilinçli yenilik de b eserdir. Özellikle; renkli, sorunlu, karmaþýk iç dünyasýný bir kalýba sokmakta zorlanan Abdülhak Hamit’in yaptýklarý “bir biçim ihtilali” olarak deðerlendirilir. Rezaizade Mahmut Ekrem, Ta’lim-i Edebiyat, Takdir-i Elhan, III. Zemzeme Mukaddimesi ve diðer teorik yapıtlarýnda yeni edebiyatýn estetiðini hazýrlar. Sanat yapamýnýn ilk yýllarýndan itibaren mensur parçalar kaleme alýr, düzyazý-þiir çevirileri yapar. Bu dönemdeki sanatçýlarýn yenilik arayýþlarýnýn, bunu destekleyen söylemlerin ve edebi çabalarýn arkasýnda, kuþkusuz Fransýz edebiyatý vardýr.

Fransýz edebiyatýnda “sanatkârane düzyazý” anlamýna gelen ve “prose poetique” adýyla anýlan bazı yapıtlar kaleme alýndýktan sonra, edebi bir tür olarak düzyazý-þiirin ilk örneklerine “poeme en prose” adýyla Aloys Bertrand’ýn 1842’de yayýmlanan “Gecelerin Gaspard’ý” baþlýklý yapıtýndan itibaren rastlanmaya baþlanır. Bertrand’ý, Maurice de Guerin’in “Le Gentaure” ve “La Bacchante” adlý ürünleriyle izlemesi, bu dönemdeki Fransýz þairlerin dikkatinin bu yeni tür üzerinde toplanmasýna zemin hazýrlar. Çok geçmeden, Charles Baudelaire “Küçük Mensur Þiirler”, Arthur Rimbaud “Renkli Gravürler”, “Cehennemde Bir Mevsim”, Stephane Mallarme “Hezeyanlar” adlý yapıtlarýyla öne çýkarlar. Tür, Fransa’da kimliðini bulduktan sonra diðer Batý edebiyatlarýna da yansýr. Pek çok araþtırmacý, özellikle þiir çevirilerinin, düzyazý-þiir türünün Türk edebiyatýnda doðup geliþmesinde büyük bir etkisi olduðunda görüþünde birleþmektedir.

Daha önce belirttiðimiz gibi, Türk edebiyatýnda düzyazý-þiir sýnýrlarý içinde deðerlendirilebilecek ilk denemeler, Abdülhak Hamit Mahmut Ekrem, Mehmet Celal ve Mustafa Reþit tarafýndan kaleme alýnmýþtır. Bunlarý Halit Ziya izlemektedir. Onun ilk denemesi, oldukça genç yaþlarda Tercüman-ý Hakikat’e gönderdiði “Apkýmýn Mezarý” baþlýklý bir metindir. Metin gazetede, Muallim Naci’nin “Mezarda apk aramak, meyyitte can aramaya benzer.” eleþtirisine birlikte yayýmlanýr. Halit Ziya bu eleþtiriye çok üzülür fakat çalıþmalarýna devam eder. Nevruz, Berk gibi dergilerde bu tür denemeler yayýmlar. Rezaizade Mahmut Ekrem, Halit Ziya’yý ve onunla birlikte hareket eden gençleri yüreklendirirken, düzyazý-þiiri karpýsýnda duranlar Tarýk ve Saadet gazetesi çevresinde toplanýrlar. Üpaklýgil, çeþitli gazete ve dergilerde yayýmladýðý bu tür “Mensur Þiirler (1891) ve “Mezardan Sesler” (1891) adlý kitaplarýnda bir araya getirir.

Düzyazý-þiirin yaygýnlaþmasý ve “moda” haline gelmesi Edebiyat-ý Cedide döneminde gerçekleþir. Halit Ziya&rsq Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit, Ahmet Hikmet, Celal Sahir, Faik Ali gibi isimler izler. Sonraki yýllarda II. Meprutiyet dönemi sanatçýlarýndan Halide Edip, Yakup Kadri, Emin Bülend, Selahattin Enis, Ýlyas Macid, Hayriye Melek Hoþ, Tahsin Nahid gibi isimler de bu alanda eser verir.

Bizde bu türde yapıt veren sanatçýlarýn dýþýnda kimi araþtırmacý ve eleþtirmenler de konuyla ilgili görüþleri ileri sürmüþlerdir. Servet-i Fünun’da Mensur Þiir” baþlýðıyla bir tez hazýrlayan Ýsmail Çetipli, mensur þiirin saf þiirin dýþýnda deðerlendirilmeye görüþünü ileri sürmektedir. Yazar, mensur þiiri her þeyden önce düzyazý olarak görme eðilimindedir. Mehmet Rauf’un “Siyah Ýnciler” adlý yapıtýnýn baskýya hazýrlayan Hülya Argunþah, türün özelliklerini maddeler halinde sýralar. Bu düzyazý-þiirler “kýsa ve yoðun, baðýmsýz, baþlýklý, baþka bir türün içinde parça olmayan, kendi bütünlüðüne sahip metinlerdir. Þiirdeki arayýþtan doðmuþlardýr ama öncelikle düzyazýdýrlar. Bireysel duygulanmalarýn ifade edildiði þairane ürünlerdir. Bir iç âh sahiptirler, betimleme ve çözümlenmeyi önemsedikleri için uzun cümle yapýsýný tercih ederler. Ünlemlere, seslenişlere ađýrlýk bi

verilir.

Halit Ziya'nın düzyazý-þiirleri üzerinde araþtırma-inceleme yazýlarý kaleme alan M. Fatih Andý, "Pairane bir konu duygu veya bir düþünceyi veyahut bir nükteyi, birkaç paragraftan birkaç sayfaya kadar deðiþen bir hacimde kýsa, çarpýcý, etkileyici biçimde, derli toplu olarak, pairane bir eda ve üslupla anlatan müstakil bir edebi türdür." tanýmýný ortaya koymaktadır.

Yeri gelmiþken belirtelim ki bizde sanatlý söyleyiþ ile düzyazý-þiir arasýndaki farklar sürekli gözden kaçýrılmaktadır. Bunu, türleri ve düzyazý-þiirin diþer türleri etkilemesinin ötesinde, kimi zaman sanatlý üslupla ortaya konmuþ her düzyazý parçasýna düzyazý kolaylýlýyla izah etmek mümkün görünmektedir. Bu arada, Tanzimat sonrasýndan Cumhuriyete kadar olan dönemde, düzyazý þiiri fazlasýyla etkilediði bir gerçektir. 1922 yýlinda Dergah dergisinde "Tevfik Fikret'ten beri Türk þiir dilimiz nesirleþti. Adeta aruzla nesir yazmak meraký türedi." diye yazan Yahya Kemal 1935'te Yedigün'de çýkan, Hikmet Feridun Es'in kendisiyle yaptýđý bir söyleþide, bu yargýsýný, "Gerek Rûbab-ý Þikeste'de gerek Cenab-ı Behabeddin ve diþer arkadaşlarýnýn nazmý nesirden pek çok zaman uzaklaþamýyordu." sözleriyle yinelemektedir. Yahya Kemal, kendi þiirini açýklararken, "Meprutiyetten önce ve sonra bir süre daha, vezin ve kafiye ile ifade edilen, gerçekte nesir olan þiirimizden baþka bir yol aramaða çýktým." demektedir. Þair, 1920'lerden itibaren Baudelaire ve Verlaine'in etkisiyle, aruzla yazmayý ýsrarla sürdürdüđü yeni þiirleri, düzyazý-þiirin karþıtý sayýlabilecek "deruni bir âhenk" içinde ve "þapkla, çevre güzelliklerinin yarattýđý coþku ve izlenimlerden kaynaklanmýþ bir duyarlýlýkla" yazılmaktadır. Ýlginçtir ki Fransýz edebiyatýnda düzyazý-þiirin güçlü temsilcileri hep þair iken Türk edebiyatýnda, ilk dönemlerde temsilciler öykü ve roman yazarlarý arasýndan çýkmýþtır. Cumhuriyet döneminde bu isimlere Ruþen Eþref, Kenan Hulusi, Etem Öngün, Arif Nihat Asya, Ali Nihad Tarlan, M. Kaya Bilgegil gibi sanatçýlar da eklenmiþtir.

1980'lere gelene kadar, þiir alanýnda öne çýkan kimi þairlerin düzyazý-þiir kategorisine girebilecek þiirler yazdýđý görülür. Ancak, Bedreddin'in giriþini saymazsak Nazým Hikmet, Sezai Karakoç, Yahya Kemal, Mehmed Akif, Necip Fazýl hiç düzyazý-þiir yazmamýþlardır.

1950'lerin ortalarýndan itibaren Ýkinci Yeni þairlerinin þiire getirdiði yenilikle birlikte düzyazý-þiirde de bir deðiþiklik dikkati çeker. Oktay Rifat, Ýlhan Berk, Turgut Uyar, Ece Ayhan gibi isimler; þiirde kurmaya çalyþtýklarý estetik çerçevede düzyazý-þiirle kaleme alýrlar. Onlarýn bu ürünleri, aslýnda þiirlerinin düzyazý formunda karþýmýza çýkmasýdır. Þiir dünyasýný ören imgeler, kolaylýkla ele vermeyiþi, þiir estetiðinin hep düzyazýdaki sürekliliðidir. Kalýplarýn dýþýna çýkma, þiirin olanaklarýný zorlama, düzyazýdaki karmayýklýđý þiirdeki yeniliklerle karþýlamaya çalyþma gibi tutumlarla þiir çeþitlendirilmiþtir. Oktay Rifat; Perçemli Sokak Merdiveni (1958), Elleri Var Özgürlüðün (1966) adlý kitaplarýnda düzyazý-þiir örneklerine yer verir. Onun bazı þiirlerinde süslü resim düþüncesini görmek mümkündür:

Duyulan seslerin mavisinde uykucu kanat, öðle üstü, vakitsiz ipareti güzel günlerin, keçi ayaklý balýklara inat köpüklerin güneþinin yepyeni, þehir halsiz sokaklarýyla, küflü bulutlarýyla halatlarýn duvarýnda faydasýz, kolayca paramparça. Gök, susmayan çýngýr (Yaþayýp Ölmek Þair ve Avarelik Üstüne Þiirler, s. 191)

MENSUR ÞÝÝRLE ÞÝÝR ARASINDAKÝ BENZERLÝKLER

1. Ahenk her ikisinde de var.
2. Pairane konular iþlenir.
3. Temalar benzerdir.
4. Dil ve anlatým yönünden benzerlik gösterir.

MENSUR ÞÝÝRLE ÞÝÝR ARASINDAKÝ FARKLILIKLAR

1. Mensur þiirde ölçü, kafiye, dize yoktur.
2. Þiirin kendine has bir dili vardýr.
3. Ýmge, çağrýþým, sanat, hayal ve müzikalite þiirde daha yoðundur.

10 Þubat 2010 Çarpamba günü, saat 02:48'de yayınlandı.

KAYNAK

<http://www.gruphepsifanclub.net/portal/mensur-siir-nedir.html>